

Afstand doen van je kind

‘Je blijft moeder’

In de jaren 70 stonden ruim duizend vrouwen per jaar hun kind af voor adoptie. Tegenwoordig zijn het er nog zo'n twintig. Met de cijfers is ook het profiel van de afstandsmoeder veranderd. Wie waren en zijn deze afstandsmoeders? Een gesprek met Will van Sebille en Astrid Werdmuller over de veranderingen in de afgelopen zestig jaar.

Sinds de adoptiewet van 1956 stonden naar schatting 25.000 vrouwen een kind af ter adoptie, meestal gedwongen. Deze afstandsmoeders mochten of konden geen 'opvoeder' zijn van hun kind. Hun verhalen leren dat ze zich altijd de 'ouder' van hun afgestane kind blijven voelen, ook al is hen verteld dat geheim te houden.

DNA

Will van Sebille (72), tekstschrijver en ontwikkelaar van onderwijsmaterialen, kan veel vertellen over het verleden. Ze is ervaringsdeskundige. In de jaren 60 stond ze als zeventienjarige haar zoon af. Sinds 2000 heeft ze contact met hem.

Vanaf de jaren 80 is ze actief betrokken bij de belangenbehartiging van afstandsmoeders, waarvoor ze in 2020 een koninklijke onderscheiding ontving. Ze is medeoprichter en voorzitter van de stichting De Nederlandse Afstandsmoeder (DNA).¹ De afkorting heeft een speciale betekenis, vertelt ze. "De voornaam van een kind kan bij de adoptie veranderd worden, het DNA niet, het kind houdt altijd het DNA van zijn moeder."

Geuzennaam

Benamingen kunnen veranderen. Hoe zit het met 'afstandsmoeder', is dat woord beladen? Will van Sebille: "Het is wel steeds ongemakkelijker om zo genoemd te worden. Toen we in 1991 het boek *Opgestaan is plaats vergaan*² schreven, zagen we het als geuzennaam. In de zin van: we worden eindelijk zichtbaar. Door een aparte naam te gebruiken, die duidelijk de pijn en het verlies van afstand

doen in zich heeft. Dat is in de loop van de tijd verschoven en nu merk ik dat vrouwen zich geen afstandsmoeder meer willen noemen. Ze hebben niet actief afstand gedaan, maar gedwongen. Ik hoor vaak 'wij hebben geen afstand gedaan, we hebben ons kind verloren aan adoptie'. In *geboortemoeder of eerste moeder* zit dan weer niet de pijn van afstand. Daarom houden we het toch maar op afstandsmoeders."

Zelf heeft ze het tegenwoordig over 'moeder'. "Want je blijft moeder. Hoe mooi zou het niet zijn als het verschil tussen afstandsmoeder en adoptiemoeder zou wegvallen. De een is de moeder die het leven geeft aan het kind en de ander is de moeder die het opvoedt."

Onbedoeld zwanger

In de jaren 60 en 70 was er veel druk vanuit familie en maatschappij om je kind af te staan als je ongehuwd zwanger was.³ Zo laat ook het onlangs verschenen boek *Afstandsmoeders* van Christel Don zien (zie kader). Vrijwel altijd waren het meisjes of jonge vrouwen die onbedoeld zwanger waren geraakt. Seksuele voorlichting en anticonceptie waren er nauwelijks en pas vanaf 1984 was abortus legaal mogelijk. Om de zwangerschap geheim te houden voor de omgeving, werd een verblijf elders geregeld, zoals in een tehuis voor ongehuwde moeders. Bij de bevalling werd de moeder meteen gescheiden van haar kind, meestal zonder het zelf gezien te hebben. Will van Sebille: "Vrouwen zijn zo het systeem ingesluit en niemand vroeg zich af of ze wel op de goede manier bezig waren. Bij ongehuwd moederschap was er in die tijd

Indringende verhalen

In *Afstandsmoeders* komen tien vrouwen aan het woord die afstand deden van hun kind in de jaren 60 en 70. Hun indringende verhalen maken de praktijk van afstand doen in het verleden pijnlijk duidelijk. Een van hen: 'Ik ben bevallen met een handdoek over mijn hoofd en ik mocht niets voelen, niets zien en nergens over praten'.

Christel Don (2021). *Afstandsmoeders - Over vrouwen die gedwongen hun kind afstonden 1956-1984*. Uitgeverij Thomas Rap.

maar één weg: afstand doen. Je moet zo snel mogelijk weg - zodat niemand het te weten komt - en meteen bij de geboorte het kind afstaan. En er was absoluut geen nazorg."

Levenslang trauma

'Ga verder met je leven, sluit het hoofdstuk af', kregen afstandsmoeders vroeger te horen. Ten onrechte? Will van Sebille:

"Je kunt het niet afsluiten. Mensen kunnen het afstand doen hun hele leven geheimhouden. Tegelijkertijd - of je er nu wel of niet over praat - is het een levenslang trauma. Omdat je neergezet werd als slecht, schuldig, minderwaardig. En je was als tiener niet alleen je kind kwijt, maar ook je basis. Je ouders hadden je weggestuurd, meegewerkt aan het systeem van afstand doen. Verder blijft het je leven lang moeilijk om ermee naar buiten te komen. Hoe reageren je man en de kinderen die je later krijgt?"

Onderzoek

De overheid startte in 2019 een onderzoek om (h)erkenning te geven aan de gebeurtenissen rond afstand ter adoptie tussen 1956 en 1984. Dit onderzoek is eind vorig jaar stopgezet.⁴ Hoe zit dat?

Will van Sebille: "Het aanmeldpunt was niet goed ingericht op dit soort diepgaande interviews. Er bleken essentiële fouten te staan in gespreksverslagen. De werkgroep waarin ik zat namens de afstandsmoeders, kreeg zoveel signalen dat we het hebben aangekaart bij het ministerie. Daarna heeft professor Catrin Finkenauer met een onafhankelijke commissie het onderzoek onderzocht en dat leidde tot stopzetten." Een nieuw onderzoek is toegezegd.

Afstand nu

Stonden in de jaren 70 ruim duizend vrouwen per jaar hun kind af, nu zijn het er jaarlijks gemiddeld twintig. Cijfers worden bijgehouden door Fiom⁵, een stichting gespecialiseerd in ongewenste zwangerschappen en verwantschapsvragen. Astrid Werdmuller (64) werkt sinds 1994 bij Fiom waar ze startte als maatschappelijk werker en afstandsmoeders begeleidde. Sinds 2009 is ze betrokken bij beleid en onderzoek en ze schreef een boek over afstandsmoeders.⁶ Heeft zij de praktijk zien veranderen?

Astrid Werdmuller: "De eerste vrouwen die in het verleden afstand hadden gedaan, meldden zich eind jaren 80 bij Fiom met hun verhaal. Daardoor kregen we beter zicht op wat afstand doen betekent. Dat werkte door in verbeterde begeleiding en ondersteuning bij de keuze om wel of niet afstand te doen. Daarnaast was er in de maatschappij meer acceptatie van ongehuwd moederschap. Je had alleenstaande moeders en BOM-moeders: Bewust Ongehuwde Moeders. Hoewel er ook toen vrouwen waren die uit schaamte hun zwangerschap geheim wilden houden. En je merkt dat geheimhouding nu nog steeds speelt in bepaalde regio's of culturele settings. Bijvoorbeeld in een streng christelijke of

'Ga verder met je leven, sluit het hoofdstuk af', kregen afstandmoeders vroeger te horen

- > islamitische omgeving, bij Jehova's Getuigen, of als er gevaar van eerwraak is.”

Biologische vader

“Vergeleken met vroeger is de biologische vader nu vaker bij afstand doen betrokken”, zegt Astrid Werdmuller. “Al blijft het weinig, bij ongeveer een op de vier. In ons begeleidingsprotocol is ook meer aandacht voor de vader. En de rechter wil steeds vaker de vader horen over de afstand en adoptie.”

Wat is de juridische procedure en de rol van de rechter?

“Als een vrouw na de bevalling nog steeds afstand wil doen, spreekt de rechter op de dag van de geboorte een VOVO, een VOorlopige VOogdijvoorziening uit. Het kind gaat naar een tijdelijk pleeggezin waar de moeder – en de vader als hij in beeld is – het kan bezoeken. Na drie maanden bedenktijd wordt de afstandsverklaring ondertekend en gaat het kind naar een adoptiegezin. De aspirant-adoptieouders kunnen naar de rechter voor een adoptieaanvraag als ze een jaar voor het kind hebben gezorgd.”

Late ontdekking

“De aantallen zijn kleiner geworden,” zegt Astrid Werdmuller.

“Zo’n vijftig moeders per jaar deden afstand in de jaren 90. Nu zijn het jaarlijks gemiddeld zestig moeders die afstand overwegen en twintig doen daadwerkelijk afstand ter adoptie. Veel vrouwen die afstand overwegen, gaan uiteindelijk toch zelf voor hun kind zorgen, vaak met steun van hun netwerk. Een klein deel kiest voor (netwerk)pleegzorg.”

Vrouwen die voor afstand ter adoptie kiezen, vinden het beter voor het kind als het opgroeit bij adoptieouders. “Zij denken zelf niet genoeg te kunnen bieden, bijvoorbeeld vanwege verslaving, geen eigen huis of inkomen, een belast verleden. De gemiddelde leeftijd van afstandsmoeders is 28 jaar, veel ouder dan vroeger. Wat nu

vaak meespeelt is late ontdekking van de zwangerschap – laat is dertig weken of meer – soms zelfs pas tijdens de bevalling. Je kunt je voorstellen dat je dan veel voorbereiding mist.”

Contact aangemoedigd

In zestig jaar is er veel veranderd. In plaats van gedwongen afstand is er begeleiding om een goede keuze te maken: afstand doen, pleegplaatsing of toch zelf voor je kind zorgen. Hoe krijgt die begeleiding vorm?

Astrid Werdmuller: “We hebben meerdere gesprekken waarin we onder andere informatie geven over de verschillende keuzes en ervaringsverhalen laten lezen. We kijken ook of de biologische vader erbij betrokken kan worden. Bij de bevalling wordt contact met de baby aangemoedigd, net als het geven van een naam. Als de moeder kiest voor afstand doen, kan ze haar wensen aangeven voor een adoptiegezin. Als zij haar kind bijvoorbeeld één keer per jaar wil zien, wordt gezocht naar adoptieouders die daarvoor openstaan.”

tekst: Femmie Juffer

¹ De Nederlandse Afstandsmoeder (DNA):

<http://www.denederlandseafstandsmoeder.org/dna/voor-wie-en-door-wie>

² Liesje de Leeuw en Will van Sebille (1991). *Opgestaan is plaats vergaan. Een bericht van en over afstandsmoeders*. Uitgeverij Dekker.

³ Documentaire Andere Tijden: anderetijden.nl/aflevering/451/Afstandsmoeders

⁴ Onderzoek overheid: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/adoptie/afstand-en-adoptie-tussen-1956-1984

⁵ Fiom: fiom.nl/kenniscollectie/afstand-ter-adoptie/cijfers-feiten

⁶ Astrid Werdmuller (2012). *Eigen bloed. Over moeders die hun kind afstaan ter adoptie*. Uitgave: Fiom.